

Pojem (co to je)

Jak už jméno napovídá, „pojem“ je to, čím v myšlení „pojímáme“ něco, k čemu se pojem vztahuje (čeho je pojmem). Proti tomu, jak se funkce pojmu většinou chápe, musíme zdůraznit, nejde o vztah jednoduchý resp. jediný: pojem nám dovoluje velmi přesně mýnit nejenom určitou předmětnou skutečnost, ale také její myšlenkový „model“, tzv. intencionální předmět. Myšlenkový akt se tedy vztahuje k určité (předmětné) skutečnosti buď bez pomoci pojmu (a potom jen přibližně a nepřesně), anebo za pomoci pojmu té skutečnosti, a tedy přes tento pojem a skrze tento pojem. Velká výhoda použití pojmu spočívá v tom, že dovoluje nesrovnatelně přesněji „vykrojit“ onu skutečnost z chaosu informací, které na nás doléhají nejenom z oné skutečnosti, na kterou se chceme zaměřit, ale z nesčetných a často až nepřehledných skutečností jiných. Už na úrovni předpojmové se umíme soustředit na určité skutečnosti tím, že vyřadíme jiné skutečnosti z okruhu svého zájmu, což tedy znamená, že interes je vždycky nějak spojen s desinteresem, bez něhož vlastně není možný. Najít správnou hranici mezi tím, o čem se zajímáme, a tím, o čem právě v tu chvíli zájem nemáme, není nijak snadný a i v případě úspěchu se vždy opírá o dosavadní zkušenosti. Nejsou-li takové zkušenosti k dispozici resp. nejsou-li dostatečné, může se docela dobře stát, že ke skutečnosti, o kterou máme zájem, přiřadíme leccos, co k ní vlastně nenáleží, a to pak může mít dost negativní vliv na naši další myšlenkovou a také praktickou činnost. V mnohých případech drobné nepřesnosti nejsou příliš na závadu, ale v případech náročnějších se právě bez pojmového upřesnění neobejdeme. A pak má náležité povědomí o tom, co popravdě děláme, když myslíme, a zejména, když myslíme pojmově, ničím nenahraditelnou funkci a důležitost. Proto je také nesmírně důležité vědět, co to je pojem a kam jej máme zařadit „ontologicky“: je pojem „jsoucnem“? Je nějakou „věcí“ vedle jiných věcí? Nebo je vlastností či složkou (součástí) myšlení, konkrétně myšlenkového aktu? Je to důležité také proto, že se povahou pojmu a pojmovosti obecně, ale také povahou určitého konkrétního pojmu někdy opravdu musíme zabývat. A pak stojíme před problémem, jak pojmově myslit „pojem“, tedy před problémem pojmu „pojem“. Tím se ovšem otvírá docela nová problematika, zejména když si náležitě uvědomíme, že pojmovost jako vynález řeckých myslitelů byla téměř od počátku spjata se zpředměťováním toho, k čemu byla myšlenkově vztahována.. „Pojem“ totiž nemůžeme dost dobře (ani uspokojivě) pojmovat jako „objekt“, jako „předmět“. Jinak řečeno: pojmy se mohou vztahovat k předmětům, ale jakmile se má sám „pojem“ stát předmětem pojmového uchopení, dostáváme se do neřešitelné situace.

(Praha, 060601-1.)